

РЕЦЕНЗИЯ

на научната продукция на д-р Николета Кирилова Кузманова, кандидат за заемане на академична длъжност „доцент“ по Наказателно право към катедра „Наказателноправни науки“ в Юридическия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски", от д-р Юлиана Младенова Матеева, назначена на академична длъжност „доцент“ във Варненския свободен университет "Черноризец Храбър" и Югозападния университет „Неофит Рилски“ - член на научно жури

Със Заповед № РД 38-255/23.05.2022 г. на Ректора на Софийския университет "Св. Климент Охридски", съм определена за член на научно жури, във връзка с обявен конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.6. Право (Наказателно право) за нуждите на Юридическия факултет, катедра „Наказателноправни науки“ - ДВ, бр. бр. 30 от 15.04.2022 г. Настоящата рецензия изготвям в изпълнение на посочената заповед.

Единственият кандидат за заемане на длъжността е д-р Николета Кирилова Кузманова.

Тя е завършила специалност „Право“ в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ през 1999 г. През 2014 г., след успешна защита на докторска дисертация, ѝ е присъдена образователната и научна степен „доктор“ по специалност „Наказателно право“ в същия университет. От 1999 г. до сега д-р Кузманова заема последователно длъжностите „асистент“ и „главен асистент“ в катедра „Наказателноправни науки“ на АМВР и ЮФ на СУ "Св. Климент Охридски". Кандидатът има над 20-годишен преподавателски стаж. Води упражнения по дисциплината „Наказателно право“ в Юридическия факултет на СУ, което ѝ осигурява необходимото учебно натоварване. Д-р Кузманова реализира и съставителска дейност. Справката с цитиранията свидетелства за 24 забелязани позовавания на нейни трудове. Заслужава да се подчертае, че, наред с преподавателската, д-р Кузманова развива и богата административно-организационна и обществена дейност - главен експертен сътрудник в Комисията по правни въпроси към НС, държавен експерт в Дирекция "Съвет по законодателството" към Министерство на правосъдието, началник на политическия кабинет на министъра на вътрешните работи и др. Не на последно по важност място, Николета Кузманова е заемала административната академична длъжност "научен секретар" на ЮФ на СУ, а и понастоящем е секретар по акредитационните въпроси.

Обобщената справка с публикациите ѝ обхваща: две монографии, едната от които е защитеният дисертационен труд, две глави от монографии, единадесет статии и четири студии. От тях, с оглед покриване на минималните национални

изисквания, по смисъла на чл. 2б, ал. 2 и чл. 4, ал. 1 от ЗРАСРБ, са представени девет публикации: една монография, явяваща се хабилитационен труд в настоящата процедура, четири статии и четири студии. Всички тях приемам за рецензиране, с изключение на студията "Обект и система на наказателноправната защита на религията", доколкото тя съдържа постановки, залегнали в хабилитационния труд. Прави положително впечатление, че представените от д-р Кузманова научни трудове показват нейните разнопосочни търсения в областта на наказателното право и разглежданите въпроси далеч не са само пряко свързаните със свободата на религията.

Качеството и количеството на научната продукция на кандидата обуславят извод за нейното съответствие и дори надвишаване на минималните национални изисквания по смисъла на ЗРАСРБ и правилника по прилагането му.

Хабилитационният труд, представен за участие в конкурса, е първото монографично изследване у нас, посветено на свободата на религията през призмата на наказателното право. Авторът заслужава адмирации както за избора на темата, така и за несъмнено оригиналния подход, приложен при теоретичното ѝ разработване. Монографията "Свободата на религията и наказателното право" е в обем от 252 страници, структурирана в увод, три глави и заключение. Научният апарат обхваща литература на български и английски език. Позоваванията под линия са 463 на брой. Изследвана е голям обем съдебна и тълкувателна практика. Изложението е задълбочено, но стегнато, изказът - ясен, без необходимост от редакция, цялостното впечатление е отлично. Подходът е интердисциплинарен: успоредно с наказателноправните, са проследени конституционните, историческите и философските аспекти на свободата на религията. Заслужава отбелязване изключителната пунктуалност на написаното. Богатата административно-организационна дейност на автора, особено свързана със законотворческия процес, е дала неминуемо отражение върху този стил.

В глава първа от монографията са изследвани конституционните постановки, свързани със свободата на религията като едно от основните права и свободи. Интересен е историческият обзор на тази уредба в светлината на отношението държава - религиозни институции. Изключително подробен е анализът на конституционните понятия "вяра", "религия", "изповедание", "вероизповедание" и производните от тях, доколкото тълкуването им е от значение за правилното осмисляне и прилагане на съставите на съответните престъпления. Изяснено е юридическото съдържание на свободата на религията като правото на избор на религия, чийто израз е изборът на вероизповедание, и на религиозни възгледи. Откроен е важният извод, че вярата е вътрешното човешко убеждение и няма как да бъде правно регулирано. Правото може да регламентира само поведението, в което се обективира изборът на определена религия - човек да вярва в бог или други

свръхестествени сили. Свободата на религията е разгледана и в светлината на относимите международни и европейски актове - МПГПП и ЕКПЧОС. По-нататък се проследяват начините на упражняване на свободата на религията - индивидуално или колективно, публично или частно. Първа глава завършва с очертаване на границите на правната регулация на свободата на религията.

Втората глава е посветена на наказателноправната защита на свободата на религията, която гарантира нормалното упражняване на тази свобода. Тя обхваща както защитата на свободния избор на религия, така и на външното поведение, в което се обективира този избор. Аналогично на обхвата на конституционната уредба на свободата на религията, нейната наказателноправна защита е повлияна от исторически динамичните отношения между държавата и религиозните институции. Силно ме впечатли и заслужава висока положителна оценка паралелното проследяване по престъпления в отделните исторически етапи, а не, както е прието, обособяването на историческия преглед от актуалната уредба. Този подход е нетрадиционен и позволява престъпленията да бъдат представени в динамика, така да се каже, почти триизмерно. Престъпленията против свободата на религията са обособени в две групи - същински и несъщински, които, от своя страна, са два вида - едните засягат само обществените отношения, свързани със свободата на религията, а при другите тези отношения са част от комплексния им обект. Несъмнен интерес представляват и някои конкретни практически въпроси като този за пострадалия от престъпленията против свободата на религията - физическо лице и религиозно сдружение. Внимание е отделено на наказуемостта на престъпленията против свободата на религията, разгледани посредством същия паралелно-исторически подход. Въз основа на анализа са отправени конкретни предложения *de lege ferenda*, които биха допринесли за усъвършенстване наказателноправната защита на свободата на религията. Формулиран е цялостен модел за усъвършенстване престъпленията против свободата на религията, който може да бъде използван от законодателя при бъдещи изменения и допълнения на НК.

Трета глава е посветена на правните механизми за гарантиране спазването на забраните и ограниченията, свързани със свободата на религията. Те са разгледани най-напред на конституционно ниво, посредством историкоправния метод, като е открито развитието на уредбата от етапа единство държава-религия при Търновската конституция към светския характер на държавата при следващите три конституции. Внимание е отделено както на универсалната забрана, недопускането религиозните убеждения да са основание за отказ от изпълнение на правноустановени задължения, така и на забраната, касаеща вероизповеданието на монархическото семейство. Последната удачно е определена от автора като недопустима намеса на държавата във вътрешния свят на княза и потомството му,

която само може да ограничи външното проявление на изповядваната от него друга религия, различна от наложената му от държавата. При разглеждането на следващите конституции, сериозно внимание е отделено на забраната да се образуват политически партии на религиозна основа. Подробно са анализирани и алтернативно формулираните в КРБ ограничения на свободата на религията, като е направен правилният, според мен, извод, че националната сигурност е най-широкото от понятията, представляващи основания за такова ограничение, което включва в себе си и другите основания. Вторият параграф на трета глава прави обзор на последиците от нарушаване на забраните и ограниченията, свързани със свободата на религията - формулиране състави на правонарушения, прилагане на съществуващи състави на такива, изобщо реализиране на някакъв вид юридическа отговорност за физическо лице, или препятстване възможността му да упражнява правото си на сдружаване, докато при адресат на забраната - юридическо лице - правната последица при нарушаване на забраните и ограниченията е прекратяването му. Най-накрая, очертана е и процедурата по обявяване на противоконституционност на политическа партия въз основа на решение на КС. Трета глава завършва с анализ на престъпленията при нарушаване на забраните или ограниченията, свързани със свободата на религията. Направен е изводът, че поначало е възприет подходът да не се създават специални състави за нарушенията на тези забрани или ограничения, а да се използват общите, като спецификата им се отразява само при индивидуализацията на наказанието. Очертани са и изключенията от това правило, както и съставите на самостоятелни ограничения и забрани, свързани със свободата на религията, а не на нарушения на конституционните забрани и ограничения.

В заключението са представени в обобщен вид най-важните изводи от анализа на правната уредба на свободата на религията в светлината на наказателното право.

Статията "Тенденции в тълкувателната дейност на Общото събрание на наказателната колегия на ВСК след 1991 г." откроява някои от основните тенденции на тълкувателната дейност - не съобразяване с позитивната правна уредба и произтичащото от това разширително тълкуване, големият брой особени мнения, задълбочаващи противоречивата практика и др. Отчетени са, разбира се, и положителните тенденции като повишаването на активността на върховната съдебна инстанция по постановяване на тълкувателни актове и сериозно позоваване на доктрината в тях, съчетаването на въпроси, относими към материалното и към процесуалното наказателно право в исканията за тълкуване и др.

Основателни въпроси поставя статията "За принципите на наказателното право в тълкувателно решение 3/2015 г. на ОСНК на ВКС", посветена на последиците от прилагането на този тълкувателен акт - невъзможността за осъществяване на

наказателна отговорност при осъществено престъпление въз основа на решение на правоприлагащия орган. Напълно резонно е посоченото от д-р Кузманова, че въпросът за съотношението между наказателната и административната отговорност не би следвало да се решава от ВКС, а необходимостта от намесата му е последица от неудачно формулирани законодателни решения (идентични състави на административни нарушения и престъпления) или от неправилно квалифицирани деяния - и в двете хипотези намесата чрез тълкувателен акт задълбочава, а не отстранява противоречивата практика.

Приносна е и статията "Принципът на законност и административното наказание "задържане в структурно звено на МВР", посветена на проблема с отсъствието на това административно наказание от системата по чл. 13 от ЗАНН.

Статията "За някои изпълнителни деяния в Наказателния кодекс" разглежда въпроса за липсата на унифициран езиков подход на законодателя, когато формулира изпълнителните деяния в един или различни състави чрез използване на синоними. Проследен е генезисът на това явление, което се очертава като тенденция и са посочени някои от най-характерните примери за него в особената част на НК.

Студията "За прилагането на чл. 40, ал. 2 от Конституцията на Република България", на която д-р Кузманова е съавтор, изследва характера на разпоредбата и нейния обхват, както и проблемите, свързани с възможното ѝ прилагане. Прави се извод за невъзможността за такова прилагане без законодателни промени, които да конкретизират конституционния текст.

Студията "Основания за административно наказване в Особената част на Наказателния кодекс (дискусионни въпроси)" проследява исторически въпроса за тяхната поява; съдържа приносната класификация на съставите в особената част, за които е предвидено налагане на наказание по административен ред. Отправени са предложения за преодоляване на проблемите, които произтичат от тяхното съществуване, в зависимост от вида на състава - декриминализация на някои от тях, премахване на дублиращи се състави на престъпления и административни нарушения и запазване на някои привилегирани състави, за които е предвидено налагане на наказание по административен ред, доколкото тяхното отпадане при евентуално декриминализиране ще доведе до липса и на наказателноправна защита (при липсата на защита със средствата на административното право), поради факта, че няма закон, в който да се предвиди съответен състав на административно нарушение.

В студията "Обхват на наказателноправната защита на финансовата система" е изяснено понятието "финансова система", връзката между понятието и предмета на правно регулиране на финансовото право и значението му за наказателното право, с

оглед обекта на престъпленията против финансовата система. Отправени са предложения за оптимизиране наказателноправната защита на финансовата система.

Научните трудове на кандидата съдържат множество оригинални научни и научно-приложни приноси, добросъвестно отразени в изискуемата по закон справка. Нямам съмнение, че всички те са резултат на нейни лични творчески търсения.

От д-р Николета Кузманова имам отлични непосредствени впечатления, които само потвърждават крайния положителен извод за нейните научни трудове и наличието на качества за заемане на академичната длъжност "доцент".

В заключение, приемам, че представената от кандидата научна продукция напълно удовлетворява изискванията на ЗРАСРБ и правилника за неговото прилагане, предвид което, считам, че научното жури, чийто член съм, следва да вземе решение гл. ас. д-р Николета Кирилова Кузманова да заеме академичната длъжност „доцент“ по Наказателно право в катедра „Наказателноправни науки“ към Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, за което ще гласувам категорично положително.

14. 7. 2022 г.

Рецензент:

Варна

/доц. д-р Юлиана Матеева/